

Стан та тенденції розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності Причорноморського регіону

Розглянута інноваційна діяльність як визначальний фактор економічного розвитку країни. Розглядаються питання суті і значення інновацій та досліджуються проблеми інноваційної діяльності. Визначені основні умови, що сприяють покращенню інноваційних процесів. Особливої уваги надано фінансуванню інноваційної діяльності в АПК. Визначені умови, що сприяють покращенню інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, інноваційний розвиток.

Нова якість соціально-економічного росту, структурна перебудова економіки агропродовольчої сфери у Причорномор'ї може забезпечити позитивні зрушення у бік ефективності всього господарства регіону. Ефективність якісних інноваційних процесів перетворення промисловості полягатиме у збільшенні валового продукту території, скороченні потреби у трудових ресурсах за рахунок підвищення продуктивності праці. Ресурсному забезпеченню росту виробництва сприятиме економія енергії, палива, матеріалів. Окрім того, зусилля будуть спрямовані на вирішення соціальних завдань регіону у питаннях удосконалення структури і асортименту товарів, освоєння і розширення вискоєфективних продуктів національного виробництва.

У нинішніх умовах міжнародні та вітчизняні вчені глибоко досліджують проблеми, які здебільшого аналізують позитивні результати та негативні наслідки вступу України до СОТ, інвестиційно-інноваційні процеси на національному рівні. Найглибше ці питання розкрили А. Гайдучський, І. Сазонець, Ю. Каракай, Д. Крисанов, В. Новицький, С. Марченко, Є. Савельєв.

Однак у публікаціях недостатньо уваги приділено регіональним особливостям інвестиційно-інноваційних процесів, досвіду зарубіжних країн у підвищенні інвестиційної привабливості сільського господарства.

Завданням статті є узагальнення основних аспектів, що підтверджують позитивний вплив інвестиційно-інноваційних процесів на конкурентоспроможний і сталий розвиток регіону.

Теоретичне обґрунтування і передумови важливі для забезпечення раціональної спрямованості діяльності господарюючих суб'єктів, але досягнення високого доходу і оптимального використання територій не є простим питанням, тим більше воно не може бути вирішено вкладенням капіталів без відповідної підготовки. Необхідно подолати неритмічність виробництва, загальновідомі і визнані втрати та перевитрати матеріальних ресурсів у агропродовольчій сфері, вибрати правильний шлях в освоєнні вперше впроваджуваних потужностей і реалізації програм науково-технічного розвитку. Такі об'єктивно існуючі труднощі у кінцевому рахунку негативно впливають на інноваційну політику галузей і територій. Це пов'язано із тим, що по суті обробні галузі орієнтувалися на екстенсивний розвиток. Певну частину капітальних вкладень держави було спрямовано на нове виробництво для забезпечення приросту основних фондів, а частка капітальних

вкладень на відшкодування вибуття основних фондів скорочувалася. Причому розширення основних фондів відбувалося, як правило, на старій технічній базі, яка є більш дешевою, ніж нові технічні засоби, а отже, ступінь зношеності і старіння основних фондів збільшувався. Прорахунки і нераціональні пропорції капіталовкладень, ще за радянських часів, послаблення уваги до їх ефективного використання у конкретних галузях і неврахування регіональних особливостей сировинної бази призвели до усталеної тенденції підвищення витрат, у т. ч. й в агропродовольчій сфері.

Інноваційна стратегія підприємства ґрунтується на неперервному розвитку і вдосконаленні виготовлюваних виробів і застосовуваних технологій. Пріоритет у наступальній інноваційній стратегії віддається технологічній результативності, яка сприяє у кінцевому підсумку підвищенню конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку, отриманню додаткових прибутків, економічній стійкості.

Інноваційна активність промислових підприємств Причорноморського регіону характеризується даними рисунка 1.

Частка підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність в областях Причорномор'я, постійно знижується. Виняток становить АР Крим. Найбільший рівень інноваційної активності (за показником частки інноваційно-активних підприємств) спостерігається у Миколаївській області – 3,19%, найнижчий – у м. Севастополі – 1,03%.

Показники інноваційної активності підприємств регіону мають сталу тенденцію до зниження, окрім АР Крим, де останнім часом спостерігається зростання кількості інноваційно активних підприємств. До того ж у АР Крим перебуває найбільша кількість інноваційно-активних підприємств.

Найбільша кількість підприємств регіону здійснює інноваційну діяльність за напрямками: придбання машин, обладнання та інших основних засобів; виробниче проектування та інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва; маркетинг та реклама.

Виробниче проектування та інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів здійснювали 32% інноваційно-активних підприємств АР Крим

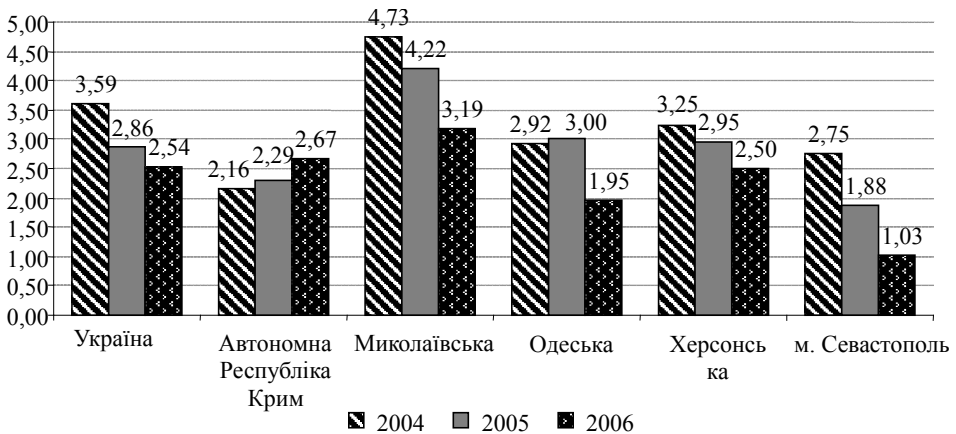

Рис. 1. Частка інноваційно-активних підприємств промисловості у Причорноморському регіоні

і 26% – Одеської області. Придбання машин, обладнання та інших основних засобів здійснювали від 32% інноваційно-активних підприємств у АР Крим до 54,5% – у Миколаївській області. Діяльність за напрямом «маркетинг та реклама» здійснювали від 23,8% у Одеській до 35,8% у Херсонській області, а у м. Севастополь – 60% інноваційно-активних підприємств. Дослідження та розробки здійснювали більш ніж 28% інноваційно-активних підприємств АР Крим, Одеської та Херсонської областей. За напрямом «придбання нових технологій» спостерігається низький рівень активності в усіх областях Причорномор'я.

У розвитку регіональних і галузевих економічних систем найбільш суттєвим є ринковий фактор, що прагне до модернізації і якості та визначає їх інноваційний характер. Здійснення послідовного виробництва в системі «аграрний сектор – переробка та зберігання – харчова промисловість» потребує відповідного інноваційного рівня у всьому технологічному ланцюгу. Але впровадження інноваційного капіталу і його окупність напряму залежить від очікуваного збуту готової продукції. В облагороджуванні сільськогосподарської сировини основна роль належить харчовій промисловості, яка ще виконує важливу функцію – надання продукції товарного вигляду. Тому для всієї агропродовольчої системи інноваційний рівень кінцевого процесу виробництва продукції набуває особливого значення, оскільки якість визначає доступ до ринків та фінансового забезпечення.

Галузева приналежність логічно визначає, що інноваційна діяльність підприємств харчової промисловості характеризується закономірностями, притаманними інноваційній діяльності промислових підприємств України взагалі.

Д. Крисанов відзначає, що у харчовій промисловості інноваційною вважається тільки продукція, що була заново впроваджена, зазнала істотних технологічних змін або вдосконалювалася протягом останніх трьох років [5]. Впровадження технологічних інновацій у харчовій промисловості стало пріоритетним завданням, оскільки від його вирішення залежать конкурентоспроможність вітчизняних продовольчих товарів на світовому і національному продовольчих ринках, міжнародне визнання і підтримання на перспективу іміджу країни як надійного експортера якісних і безпечних харчових продуктів.

Такої ж думки щодо шляхів виходу харчової промисловості на вищій науково-технічний рівень дотримуються й інші автори [9].

Останнім часом спостерігається постійний ріст інвестицій при безперервному зниженні їх ефективності. При цьому національний дохід збільшувався повільніше, а динаміка капітальних вкладень у цілому випереджувала ріст національного доходу. Збільшення об'єму інвестицій було б економічно виправданим, якщо б їх ріст супроводжувався комплексним вирішенням задач конкретних галузей, територій або загальнодержавних програм. На жаль, капітальні вкладення у перші роки становлення незалежності країни розпорозувалися між численними знову створюваними малими підприємствами, що одночасно будувалися, які не могли належним чином забезпечуватися матеріальними і професійними трудовими ресурсами, тобто кошти йшли на підтримання підприємницької діяльності без умови інноваційної складової. Головною вадою проваджуваної політики є відсутність інноваційної психології, яка гармонійно поєднує діяльність владних структур, підприємства, наукові та фінансові установи.

У провідних країнах світу впровадження продукції, що містить нові знання та рішення, щорічно здійснюють до 60% підприємств, а рівень витрат

на науку і проектні роботи у цивільній сфері перевищує 3% стосовно ВВП. В Україні цей показник нижчий за 1%. Національні прикладні розробки майже не сприймаються промисловістю для реалізації. Основними причинами такого становища слід вважати такі: по-перше, науково-дослідні і проектні інститути, навіть якщо вони відслідковують останню науково-технічну інформацію у світі, не спроможні синтезувати власні розробки з досягненнями інших наукових і проектних центрів через відсутність коштів. По-друге, діє фактор часу. Сучасні технології розвиваються настільки бурхливо, що затримка на рік – це прірва, що виникає між затребуванням «сьогодні» і отриманням «завтра». По-третє – ціна. Підприємства вважають доцільнішим закупити діючі, випробувані технології і обладнання сьогодні, ніж із ризиком фінансувати розробку нових технологій та виготовлення необхідного устаткування й очікувати їх появи через деякий час, до того ж невідомої якості.

Структура інвестиційних вкладень в економіку країни у період 2002-2006 рр. розподілилася у пропорціях. У 2006 р. сформувався такий розподіл інвестицій в економіці: вкладення у нематеріальні активи становили всього 3,1% до загального обсягу інвестицій, витрати на формування основного стада – 0,4%, водночас на капітальний ремонт об'єктів припадає 10,7% освоєних капітальних інвестицій. Останніми роками технологічна структура інвестицій в основний капітал залишається доволі стабільною. Прогресивним є те, що найбільшу частку становлять обладнання, інструмент та інвентар – 52%, але на будівельні і монтажні роботи припадає 43%, що знижує кількість інвестицій на оновлення виробництва.

Безперечно, пріоритетними у використанні інвестицій є повна реконструкція і переозброєння діючих підприємств, що дає можливість більш швидкими темпами перейти на новий технологічний уклад. Збільшення випуску продукції у даному випадку досягається за рахунок інтенсивних факторів, переваги витрат на обладнання стосовно витрат на будівельно-монтажні роботи. Але цей напрям не

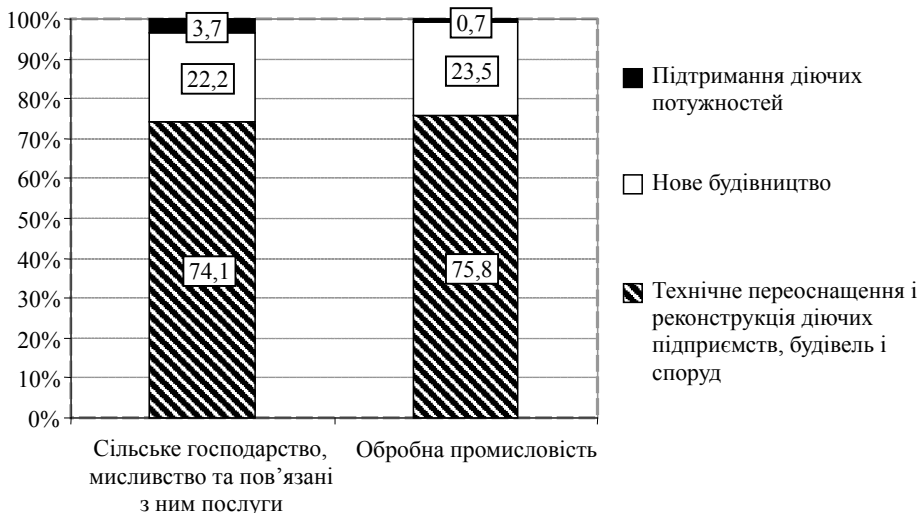

Рис. 2. Відтворювана структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2006 р.,% (розраховано за даними [10])

забезпечує всебічного підйому технічного рівня виробництва й інфраструктури, тому що це неможливо за наявності старих будівель з раніше прийнятими просторовими масштабами і конструктивними матеріалами, тому введення нових потужностей є певною мірою пристосуванням старих основних фондів до вимог сучасності. Вибір альтернативи вкладень коштів залишається за господарючими суб'єктами.

Відтворювана структура інвестицій в основний капітал у сільському господарстві та обробній промисловості представлена на рисунку 2.

Ми вважаємо існуючу структуру інвестицій незадовільною і такою, що не відповідає умовам прогресивного розвитку виробництва. З нашої точки зору, у технологічній структурі інвестицій не менше 70% мають становити інвестиції, спрямовані на обладнання і нематеріальні активи. Нові будівельні об'єкти слід здешевлювати з використанням сучасних технологій забудови, що дозволить знизити обсяг інвестицій на будівельні та монтажні роботи. Інвестиції, спрямовані на технічне переоснащення і реконструкцію діючих підприємств, слід вкладати виходячи з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, визначених у державних програмних документах за конкретними регіонами, галузями і в цілому у народногосподарському масштабі.

З урахуванням наших поглядів на «нішовий» характер майбутнього розвитку економіки, вкладення інвестицій у Причорномор'я повинно бути, в основному, спрямоване на розвиток традиційного і багатогалузевого сільськогосподарського виробництва як сировинної бази харчової промисловості, суднобудування, як провідної галузі регіону та інших важливих для території галузей. Даний регіон володіє унікальними науково-дослідницькими центрами, що здійснюють прикладні дослідження з проблем сільського господарства і переробки його продукції, які не мають аналогів у світовому масштабі.

Територіальна структура інвестування у народне господарство Причорномор'я також має свої особливості. Переважаючи суми інвестицій за період 2000-2005 рр. отримали підприємства Одеської області – 5154 млн. грн., що становить 40,63% загальної суми інвестиційних вкладень в області Причорномор'я у 2005 р. (табл. 1) [10].

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за регіонами, млн. грн.

Регіон	Роки									
	1990*	1995**	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	31114	937816	23629	32573	37178	51011	75714	63096	283201	188486
АР Крим	1411	25321	784	1208	1483	1913	2740	3375	11503	7006
Миколаївська	921	25397	460	749	1037	1312	1963	2534	8055	3698
Одеська	1538	39105	1348	2471	2609	3309	5137	5154	20028	10500
Херсонська	818	16700	282	401	394	549	886	1077	3528	2322
м. Севастополь	155	5839	129	143	262	394	423	544	1895	1088

* – млн. крб., ** – млрд. крб.

Розглядаючи проблеми інноваційного розвитку регіональних виробничих систем, не можна не проаналізувати джерела надходження інвестицій. У всіх структурних складових Причорноморського регіону переважають інвестиції за рахунок власних джерел підприємств і організацій (45,4–64%). Істотній обсяг інвестицій фінансується з державного (4,8–23,8%) бюджету та місцевого бюджетів (2,3–17,8%) та за рахунок кредитів банків (5,5–11,8%).

Розширюючи масштаби інвестиційних вкладень, території тим самим активно будуть впливати на підвищення темпів економічного росту, на збільшення доходів з метою задоволення регіональних потреб. Втім, не можна стверджувати, що чим більше обсяг інвестиційних вкладень, тим краще для потреб регіону.

Інтенсивна і високоефективна інноваційна діяльність зі здійснення науково-технічних перетворень є основою високих темпів росту виробництва і забезпечення ринкових потреб. Галузева структура інвестиційних вкладень у регіональну економіку дещо відрізняється від спрямованості вкладів територіальних організацій. Основні пріоритети у розвитку інноваційної діяльності віддаються галузям, що визначають найбільш швидкий обіг вкладеного капіталу: торгівля, легка промисловість, зерновий сектор сільського господарства, харчова промисловість тощо.

Перегини галузевої політики інноваційної діяльності полягають у тому, що інвестор і галузь повинні надавати пріоритети у розвитку галузей, що визначають науково-технічний прогрес (енергетика, машинобудування, хімічна промисловість), а також наукомістким виробництвам у традиційних для регіону галузях.

Найбільша кількість інвестицій спрямована на промислове виробництво (19–35%). При цьому на частку сільського господарства припадає всього 3,9–12,6% інвестицій. Відомо, що для забезпечення сталого росту виробництва сировинна база має розвиватися випереджувальними темпами, а отже, сільське господарство потребує збільшення обсягу інвестиційних коштів. Особливо це стосується регіонів з агро-індустріальним характером виробництва.

Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток будь-якого регіону та держави, зокрема, в умовах прискорення глобалізації та інтеграції до Європейського простору, можна лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на інноваційно-інвестиційній основі. Поєднання інвестиційної та інноваційної діяльності, вкладення значних коштів у сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування вітчизняного сільського господарства та інших галузей у відкритому конкурентному середовищі.

Головною причиною недостатньої інвестиційної активності в регіоні є випередження росту цін на нову техніку і технології порівняно з її продуктивністю і якістю вироблюваної продукції. Для економіки регіонів і країни в цілому на нинішньому етапі розвитку важливим є створення відповідних умов для ефективного інноваційного інвестування. Однак структурна незбалансованість економіки за регіонами і галузями та відсутність гарантованої державної підтримки ускладнюють навіть теоретичні розрахунки ефективності реалізації довгострокових інноваційних програм, стримують оновлення застарілих засобів

виробництва і подолання відставання у розвитку виробництв навіть стосовно періоду 90-х років ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Абсава Л.О. Обґрунтування нового показника оцінки ризику інвестицій / Л.О. Абсава // Таврійський науковий вісник: [зб. наук. праць]. – 2006. – Вип. 44. – Херсон: Айлант, 2006. – С. 211-214.
2. Гайдучський А.П. Інвестиційна привабливість ринку землі в Україні / А.П. Гайдучський // Економіка АПК. – 2005. – №8. – С. 125-131.
3. Інвестиційні стратегії конкурентоспроможної економіки: [монографія] / під ред. І.Л. Сазонця. – Дніпропетровськ: Наука та освіта, 2004. – 420 с.
4. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю. Каракай // Економіка України. – 2007. – №3. – С. 14-21.
5. Крисанов Д. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України / Д. Крисанов // Економіка України. – 2007. – №4. – С. 71-82.
6. Марченко С. Міжнародна кредитно-рейтингова оцінка інвестиційної привабливості України / С. Марченко // Банківська справа. – 2004. – №1. – С. 48-57.
7. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку / В. Новицький // Економіка України. – 2007. – №2. – С. 45-52.
8. Савельєв Є. Міжнародний рух капіталу в Україну та через неї / Є. Савельєв // Журнал Європейської економіки. – 2005. – №1. – С. 31-56.
9. Інтенсифікація галузі / [Шевчук Л., Пащенко С., Череве Н, Романченко Н., Шеремет О.] // Харчова промисловість. – 2007. – №5. – С. 14-16.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.dov.ua>

Иртишчева И.А. Состояние и тенденции развития инновационно-инвестиционной деятельности Причерноморского региона.

Рассмотрена инновационная деятельность как важный фактор экономического развития страны. Рассматриваются вопросы сущности и значения инноваций, а также исследуются проблемы инновационной деятельности. Определены основные условия, которые влияют на улучшение инновационных процессов. Отдельное внимание уделяется финансированию инновационной деятельности в АПК. Определены условия, влияющие на улучшение инновационного развития региона.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инвестиционная деятельность, инновационное развитие.

Irtyshecheva I.O. State and Progress of Innovation-Investment Activity of Trans-Black Sea Region.

Innovative activity as the important factor of economic development country has been considered. The essence and importance of innovations have been considered, and the problems of innovation activity have been examined. The basic conditions that influence on improvement of innovative processes have been determined. The importance of financing the innovation activity in agro-industrial complex has been grounded. Basic conditions which are instrumental in the improvement of innovative development of the region have been determined.

Key words: innovative activity, investment activity, innovative development.

Надійшло 20.10.2009 р.